

VILNIUS UNIVERSITY

NERINGA GAUBIENĖ

STATE IMMUNITY IN INTERNATIONAL CIVIL PROCEDURE

Summary of the Doctoral Dissertation

Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2017

Dissertation was prepared in 2011-2016 at the Vilnius University Faculty of Law.

Scientific supervisor - Prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilnius University, social sciences, law – 01 S)

The doctoral dissertation will be defended at the Law Research Council of Vilnius University.

Chairman of the Council:

Prof. Habil. Dr. Gintaras Švedas (Vilnius University, Social Sciences, Law - 01 S).

Members:

Prof. Habil. dr. Kinga Flaga-Gieruszyńska (Uniwersytet Szczeciński, Social Sciences, Law - 01 S);

Prof. Dr. Egidija Tamošiūnienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law - 01 S);

Prof. Dr. Justinas Žilinskas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law - 01 S);

Assoc. Prof. Dr. Vigita Vėbraitė (Vilnius University, Social Sciences, Law - 01 S).

The doctoral dissertation will be defended at the public meeting of the Law Research Council on the 17th February, 2017 at 14:00 in the Kazimieras Leonas Sapiega Hall (302) of Vilnius University Faculty of Law.

Address: Saulėtekio av. 9, 1st Building, LT-10222, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was distributed on 17th January, 2017.

The doctoral dissertation is available for review at the library of Vilnius University and on the website of Vilnius University: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

NERINGA GAUBIENĖ

VALSTYBĖS IMUNITETAS TARPTAUTINIAME CIVILINIAME PROCESSE

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2017

Disertacija rengta 2011 – 2016 metais Vilniaus universiteto Teisės fakultete, iš jų 2014 metais stažuotės metu Gento universitete (Gentas, Belgija).

Mokslinis vadovas - prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas – prof. habil. dr. Gintaras Švedas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S).

Nariai:

prof. habil. dr. Kinga Flaga-Gieruszyńska (Ščecino universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

prof. dr. Egidija Tamošiūnienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

prof. dr. Justinas Žilinskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

doc. dr. Vigita Vėbraitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S).

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2017 m. vasario 17 d., 14.00 val., Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Kazimiero Leono Sapiegos (302) auditorijoje.

Adresas: Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2017 m. sausio 17 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir Vilniaus universiteto svetainėje adresu: www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendarius.

CONTENTS

INTRODUCTION.....	6
PROBLEMS TO BE SOLVED, RELEVANCE AND NOVELTY OF THE CHOSEN THEME.....	9
THE STRUCTURE OF THE DISSERTATION.....	11
THE RESEARCH SOURCES.....	13
THESES TO BE DEFENDED.....	17
RESEARCH HYPOTHESIS.....	17
CONCLUSIONS.....	18
AUTHOR'S PUBLICATIONS RELATED TO THE SUBJECT OF THE DISSERTATION.....	20
INFORMATION ABOUT THE AUTHOR.....	21
ĮVADAS.....	22
DARBO PROBLEMATIKA, PASIRINKTOS TEMOS AKTUALUMAS IR NAUJUMAS.....	25
DARBO STRUKTŪRA.....	27
TYRIMO ŠALTINIAI.....	29
GINAMIEJI TEIGINIAI.....	33
TYRIMO HIPOTEZĖ.....	33
IŠVADOS.....	34
AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS.....	36
AUTORĖS PRANEŠIMAI, PRISTATYTI NACIONALINĖSE IR.....	37
TARPTAUTINĖSE KONFERENCIJOSE.....	37
INFORMACIJA APIE AUTOREĮ.....	38

INTRODUCTION

The implementation of subjective rights by each person can be interfered by barriers hindering his access to subjective rights he is entitled to or satisfaction of his legitimate interests. Each person may also encounter situations in which other subjects breach his legitimate interests or otherwise impede the implementation of his rights. The defence of subjective rights usually starts with the submission of a claim to a specific defendant in court, and the selection of a proper defendant determines the further progress of all the civil proceedings.

The Civil Procedure Law, regulating the procedural activities of the court, civil parties, other persons involved in the case and the participants in the proceedings seek to ensure that the parties' disputes are resolved fairly, economically, efficiently and correctly¹. The intensive development of public life, globalisation, socialisation, computerisation and other advanced evolutionary processes, a continuously growing involvement into social life, the extensive scale of economic relationships and a wide range of factors of the objective and subjective nature observed in the current world lead to the fact that the states are also getting actively involved in the private relations.

Even though it is acknowledged that the state may in some cases participate in commercial transactions, its most important function remains the implementation of the state power functions. The specific status of the state does not allow it to be fully comparable to other legal entities or natural persons involved in the private dealings, which means that the state-owned assets acquire a special status and can not be equated with assets controlled by other entities. Therefore, in case of infringement, the state is granted a very specific right to defend itself from the claim and other acts of the civil proceedings - a requirement for state immunity protection.

In International Law, state immunity comprises the rules and principles determining the conditions under the basis of which a foreign country may require the freedom from another state's jurisdiction². State immunity is a rule formed under

¹ LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 27.

² MALANCZUK, P. *Modern Introduction to International Law*. Seventh Revised Edition [interactive; retrieved 1 October 2014]. Access via the Internet:

<https://books.google.lt/books?id=uwiIAgAAQBAJ&pg=PA118&lpg=PA118&dq=STEINBERGER,+H.+State+immunity&source=bl&ots=BfWYSQ1fmT&sig=iHLnHrTSZOTbI2z7FPsKTEiBaU&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKE>

international law, which means that state immunity is presumed. In this case, the presumption first of all establishes that state immunity applies no longer than the circumstances emerge, which allows the denial of this presumption, i.e. the conditions for exemption and limitation of state immunity are determined.

The International Court of Justice in the *Jurisdictional immunities* case³ made it clear that state immunity should be applied according to the civil procedure system. The regulation of legal relations of the Civil Procedure is basically an internal affair of the European Union member states where the unification is practically unattainable, except in procedural relations, which are characteristic of extritoriality⁴. Since state immunity law goes beyond each state's national legal boundaries, this legal category is analysed in the context of the International Civil Procedure.

Although the regulations of the International Civil Procedure Law in many cases are also established at the international level (by conventions), this fact does not prevent from considering the International Civil Procedure as part of the National Civil Procedure Law⁵.

Even though the doctrine of the International Civil Procedure Law in Lithuania has been developing, it lacks not only practical experience, but also knowledge in terms of analysis, implementation and application of International Law regulations. Even though the majority of general public are completely unaware of this field of law, judges are increasingly encountering this problem. Thus, this study analyses state immunity in international civil proceedings.

The object of the research - state immunity - a changing and inconsistent legal category, derived from international law, however, attributed to civil proceedings and its application in international civil proceedings.

The aim of this dissertation is to analyse the application of state immunity in the international civil proceedings, to determine the most relevant aspects of its normative regulation and practical application and, more specifically, to examine and

[wi2g_rwpqzLAhUsOJoKHdFwDfcQ6AEIJAB#v=onepage&q=STEINBERGER%2C%20H.%20State%20immunity&f=false](http://www.icj-cij.org/docket/files/143/16883.pdf).

³ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Jurisdikcinių imunitetų byloje (Vokietija v. Italija)* [interactive; retrieved 29 October 2014]. Access via the Internet:

<<http://www.icj-cij.org/docket/files/143/16883.pdf>>.

⁴ MIZARAS, V., et al. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 252.

⁵ NEKROŠIUS, V. *Europos sąjungos civilinio procesoteisė. Pirma dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 14.

assess the legal regulations governing the positive civil procedural law and court practice in implementing state immunity doctrine, to identify and provide a legal assessment of the existing state immunity exceptions, to analyse the problems of their application, as well as to provide effective, rational, law-based approaches to problem solving.

In order to achieve the aim, the following **objectives** were set:

1) to analyse state immunity institute in the international civil proceedings, to identify the most relevant theoretical and practical problems of its realisation, to investigate the causes of the emergence of these problems, to evaluate not only current solutions to these problems, but also to offer alternative solutions;

2) a full and detailed disclosure of the concept of state immunity, namely, to explain and clarify the concept of state immunity used in legal science and practice, to analyse it from the historical, linguistic, comparative aspects and, most importantly, from the point of view of its contents;

3) to analyse the processes of the formation and application of state immunity exceptions in the international civil proceedings, to introduce, evaluate the theoretical and practical legal solutions to the problems emerging in this field, which, taking into account the current stage of the application of state immunity exceptions in the Lithuanian law and, in particular, the court practice trends, will facilitate the court work on the basis of the application of state immunity;

4) to examine the subjects and to define the circle of subjects that can have access to state immunity protection;

5) to examine and evaluate the scope of application of the commercial exception; to identify the criteria, established in court practice of different countries, that evaluate the state actions as commercial;

6) to discuss the circumstances of the occurrence of labour relations exception and the most frequent cases of the application of this exception in practice;

7) since there is no consensus on the existence of tort exception, to provide justification for the existence of this exception; to analyse tort exception application contents;

8) to examine the application of state immunity exceptions in the executive process where the former process measures are directed to the foreign assets.

PROBLEMS TO BE SOLVED, RELEVANCE AND NOVELTY OF THE CHOSEN THEME

The relevance of the selected topic is based on the fact that scholarly literature provides a rather limited and inconsistent description of state immunity institute, its normative regulation and practical application not only by the foreign law, but also by the Lithuanian legal system. In addition, the regulatory process encounters not only legal uncertainty, but also the economic and political interests of different countries.

Although state immunity as a legal category has been recognized for more than 200 years, the scope of its application is unclear until now. Moreover, the concept of state immunity is not fully understood and, obviously, a single and universal legal understanding of state immunity is unlikely to be found, the specifics of its development is obscure in the context of the changing international economic and political climate. State immunity doctrinal basis “created” on the basis of exceptions destabilises the boundaries of this legal category, which are limited by the national legal systems of different states, thus enabling the national courts to interpret and apply state immunity doctrine according to the civil procedure law applicable by the state courts.

The relevance and significance of the topic are supported by the fact that for long state immunity was understood only as a category of international law. Courts, when faced with this issue were likely to refuse to deal with cases almost without exceptions, completely refusing to analyse the nature of legal relationships from which the dispute arises. Nor the Lithuanian court practice escaped the cases, which, incidentally, account for the bulk of the court practice, where the court adopts a decision, why it applies state immunity to a foreign state, without examining the case and basically without commenting on the nature of the relationships, which were the basis of the dispute. The court practice examined in this study revealed a wide range of complex theoretical and practical problems that have been not investigated yet and encountered by not only the applicants who are seeking to protect their violated rights and interests, but also the national courts, which must make a lawful decision and examine the legal situation in detail, which is neither regulated by national law nor solutions are provided by international law. Without doubt, the complicated nature of state immunity application is largely determined by the specifics of state immunity: it is by nature part

of the civil procedure law rather than the material/substantive law. On the other hand, it is generally not regulated by international law, although it is a category of international law arising basically from the state as a subject of international law. It can be stated that the tension between the essence of the national system and the matter regulated by international law poses more problematic issues and challenges to legal scholars, therefore, the greatest possible scientific potential should be assigned to explore this sophisticated topic.

The problems related to state immunity emerge due to the contradiction between the international nature of this legal category and its application with reference to the national civil proceedings, that is why, in parallel, the analysis should be carried out to evaluate state immunity as a category of the civil procedure law. Insufficient investigation of not only state immunity as a category of the international civil procedure, but also the exceptions to state immunity, in particular, as well as a wide range of problems emerging in practice trigger increasingly growing scholarly debates of this theme. Therefore, in recent years, a high focus on state immunity law and the desire to explore this field are observed among foreign and Lithuanian scientists.

A detailed and comprehensive analysis of state immunity as an international legal category was carried out in the dissertation defended by J. Zaleskis in 2016: “Contemporary International State Immunity Law: Changes in Legal Quality“, which provides an explicit examination of state immunity and its legal existence and in the dissertation defended earlier by Simona Selelionytė - Drukteinienė at Mykolas Romeris University on the theme “Trends in the Development of the State Liability in Tort“⁶. Furthermore, a significant role was played by Kristina Balevičienė’s articles published in the journal “Jurisprudencija“⁷ [Jurisprudence] on the restricted state immunity doctrine and entities who have the right to use protection provided by state immunity. Nonetheless, a comprehensive research into state immunity as a civilian process category and its application in different stages of civil procedure has not yet been carried out. Thus, it has become the target of the current scientific work which also aims to identify

⁶ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S., *Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S)* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

⁷ BALEVIČIENĖ, K. Riboto valstybės imuniteto doktrina ir jos taikymas Lietuvos Respublikoje. *Jurisprudencija*, 2004, t. 58(50); p. 138–145; BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005, t. 78(70); p. 5–13.

exceptions to state immunity, to perform their detailed analysis and legal assessment since it lacked a thorough focus in the studies of other Lithuanian researchers. Although the application of the commercial exception to state immunity is not a new topic encountered in the practice of foreign courts or in Lithuania, state immunity exception in the execution process has not been analysed in detail, thus, it is basically a new subject of investigation in the context of this dissertation. Overall, these circumstances determine the novelty of the chosen topic.

Thus, in the absence of comprehensive studies on state immunity as an application of an international legal category in civil proceedings, carried out in Lithuania, it is crucial to conduct the assessment of this new and constantly evolving legal phenomenon, to provide the description of its regulation and application guidelines, to promote the of creation of traditions. As discussed above, the Lithuanian legal science can provide examples of the examination of individual aspects of state immunity, but there is lack of a systematic study, analysing and comparing the independent state immunity exceptions in civil proceedings, determining the relationship between them and the specifics of their application. Therefore, this work is characterised by a consistent examination of state immunity in the international civil procedure as well as the discussion and analysis of exceptions.

THE STRUCTURE OF THE DISSERTATION

The structure of the dissertation was determined by the theme, the object, the aim and the objectives of the research. The dissertation consists of: 1) the introduction, which presents the aim and the objectives of the research, defines the scientific novelty, reviews the worldwide scholarly research carried out on theme of the dissertation, presents research methods used and the statements defended, 2) the body of the dissertation comprises seven independent parts; 3) the part that presents the research findings, also includes the conclusions of the research; 4) a list of references and a list of scientific publications, produced by the author.

The seven independent parts comprising the body of the dissertation examine different aspects of the selected object of the research.

The first part reveals the concept of state immunity and general principles on the basis of which state immunity should be applied. This section involves the analysis of the most important international law and national sources, regulating state immunity and revealing its application characteristics. Great attention is provided to the changes of the concept of state immunity, which have led to the formation of exceptions from the state immunity presumption and the changing role of the state in civil proceedings.

The second part defines and analyses the criteria by which the entities are entitled to use state immunity protection in civil proceedings. In addition, this part addresses the issue of the choice of the proper defendant. The exclusion of a proper defendant from the proceedings results not only in a failure to disclose the essence of the case, but also illegal judgment is accepted. The applicant's choice of the proper defendant impacts the outcome of the case as well as the defence the damaged interests. Thus, this part provides clear guidelines as to what needs to be taken into account in deciding on the state or its authorised entities' subjectivity in civil proceedings.

The third part of the dissertation focuses on the analysis of the main exception to state immunity law - commercial exception. This section deals with the description and research of commercial relations, establishes and evaluates the criteria, on the basis of which, different assessment of commercial relations is formed. Once the fact is verified on a universal rule established by international law on the existence of two independent state immunities - jurisdictional state immunity and state immunity in connection with enforcement of judicial decisions, the analysis focuses on the influence of the exception of the commercial conditions in applying state jurisdictional immunity.

The fourth part of the dissertation, upon the author's choice, was targeted at the analysis of the right of the state to cancel the state immunity protection and assess the mechanisms by which the state statement to renounce state immunity protection is considered adequately expressed and causing legal consequences.

In the fifth paragraph, the author chose to examine problems related to labour relations exception, which is associated with specificity of the performance of working functions (the implementation of sovereign state functions), as dictated by the state special status and defining the exclusivity of labour relationships with the state. The fact of concluding the employment contract can not be grounds for applying an

exception to the employment contract, thus this part attempts to find out what conditions lead to the formation of this exception and to disclose the criteria that are necessary for the application of this exception. In addition, this part compares the two exceptions to state immunity - commercial exception and labour relations exception.

The sixth part deals with the analysis of the tort exception. This section explores the ICJ decision in *Jurisdictional immunities case* and its further consequences on the tort exception existence, also provides the evaluation of tort exception cases assessed by The UN Convention of 2004 on the Jurisdictional Immunity of States and their Property and confirmed by The UN Convention of 1972 on State Immunity, as well as an attempt is made to systematise and describe the criteria that will help the national courts in the proper application of tort exception.

The seventh (the last) part of the dissertation provides a detailed analysis of the application of the state immunity exception in the court decision enforcement stage and examines the extent to which a restricted state immunity doctrine applies to judgments in the implementation process. Also, an attempt is made to determine the conditions under which the exemption to state immunity applies with regard to enforcement action designated by a foreign country. This part also focuses on state property identification, which is granted a special status and recognised as not be used for commercial purposes, so the implementation of enforcement measures for such property is exclusively restricted.

THE RESEARCH SOURCES

In preparation of the dissertation and carrying out the research, the following sources were used:

- 1) International agreements, national and international legal acts;
- 2) Jurisprudence of The International Court of Justice (hereinafter - ICJ), the European Court of Human Rights (hereinafter - ECHR), Court Practice of the Republic of Lithuania and that of foreign countries);
- 3) Scientific studies conducted by international organisations, expert groups and other documents;

4) Scholarly works carried out by law researchers of various countries (USA, UK, Lithuania, etc.).

The way for the development of state immunity law was largely paved by court practice, but national legislation, international treaties and authoritative researchers' studies are of great significance, too⁸. Currently there is no existing universal international treaty, which could be applied in all cases, in case problems arise due to state immunity, while all the attempts to date have not become universally binding. Two international agreements were considered to be significant to our research as the main sources of international customary provisions: The UN Convention of 1972 on State Immunity and The UN Convention of 2004 on the State Immunity and their Property, which have not yet entered into force, but their use is reflected in court practice of a number of foreign countries, without exception of Lithuania.

A number of countries with the prevailing traditions of common law, encouraged by the UN Convention of 1972 on State Immunity, began to shape the foundations of the national acts regulating state immunity. In this dissertation, the examination of individual foreign countries' legal acts governing state immunity law, is based on both the legal acts and articles published by various foreign scholars. An important role in the course of the research was played by two unique national legal acts on state immunity – The UK State Immunity Act 1987⁹, The US Foreign Sovereign Immunities Act 1976¹⁰. Their systematic analysis helped to reveal the regulatory models selected by the states and provide a more detailed analysis of the concept of state immunity in the context of specific countries.

Very significant sources in the course of carrying out the research proved to be the ICJ decisions. *Arrest Warrant*¹¹ case is the first ICJ case which raised the issue of state immunity and in the case of *Jurisdictional immunities*, the Court spoke about the application of state immunity, as a category of civil procedure. Equally significant sources for this research were the ECHR decisions, e.g. in 2001, the issue of the

⁸ YANG, X. *State Immunity in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 26.

⁹ 1978 m. JK Valstybės imuniteto aktas [Interactive, retrieved 16 December, 2012]. Access via the internet: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>>.

¹⁰ 1976 m. JAV Valstybės imunitetų aktas [Interactive, retrieved 15 December 2012]. Access via the internet: <http://archive.usun.state.gov/hc_docs/hc_law_94_583.html>.

¹¹ TTT. 2000 m. balandžio 11 d. sprendimas *Arrest Warrant byloje (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)*. Access via the internet: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/121/8126.pdf>>.

application of state immunity was raised by the ECHR *Al-Adsani v UK* case, in which the court ruled that state immunity is a concept of international law, to be assessed within the European Convention on Human Rights¹² (hereinafter - ECHR) by the European Court of Human Rights¹³. The Court also stated that there was no breach of Article 6 (1) of ECHR when the UK court applied state immunity in a civil case, which asked to award damages suffered as a result of torture. Another relevant case in this research was the ECHR case *Jones and others v The UK*¹⁴, which re-evaluated the state immunity application within the context of the assurance of the right to apply to justice. While investigating the international state immunity in civil proceedings, *Cudak v Lithuania*¹⁵ case is equally important due to the fact that the ECHR provided not only a thorough investigation of the state immunity exception application in cases related to labour relationships, but stated that the Supreme Court of Lithuania (hereinafter - SCL) improperly applied state immunity protection.

The research paid great attention to national judicial decisions, among which the most significant is the state immunity law application practice gained by the US and the UK - court decisions, as well as the Italian Supreme Court decision in *Ferrini*¹⁶ case having caused the most discussion among legal scholars and practitioners.

Foreign scholarly literature gives considerable attention to state immunity law research. The most significant in the field of this research is Hasel Fox's book "The Law of State Immunity" and Xiaodong Yang's book "State Immunity in International Law", as well as the relevant articles of foreign scientists, for example, an article published by scientist Sevrine Knuchel "State Immunity and the Promise of Jus Cogens", Lee M. Caplan's article "State Immunity, Human Rights and Jus Cogens".

¹² 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.

¹³ EŽTT Didžioji kolegija. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *Al-Adsani v. JK* byloje (peticijos Nr. 35763/97) [Interactive; Retrieved 21 March, 2015]. Access via the internet: <[file:///C:/Users/%C4%97/Downloads/001-59885%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%C4%97/Downloads/001-59885%20(1).pdf)>.

¹⁴ EŽTT. 2014 m. birželio 2 d. sprendimas *Jones ir kiti v. JK* byloje (peticijos Nr. 34356/06 ir 40528/06) [interaktyvus; retrieved 6 march 2016]. Access via the internet: <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["34356/06"\],"itemid":\["001-140005"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)>.

¹⁵ EŽTT. 2010 m. kovo 23 d. sprendimas byloje *Cudak v. Lietuva*(peticijos Nr. 15869/02) [Interactive; retrieved 6 March 2016]. Access via the internet: <http://tm.lt/dok/CUDAK%20v_%20LITHUANIA.pdf>.

¹⁶ Italijos Aukščiausiasis Teismas. 2014 m. kovo 11 d. sprendimas byloje *Ferrini v. Vokietija*. [Interactive; retrieved 16 December 2014]. Access via the internet: <<http://www.qil-qdi.org/judgment-italian-constitutional-court-state-immunity-cases-serious-violations-human-rights-humanitarian-law-tentative-analysis-international-law/>>.

The research also examined the peculiarities of state immunity in the international civil proceedings in Lithuania and carried out the analysis of the applicable laws (Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania¹⁷ (hereinafter - CCP RL)), scientific research works and scientific articles. Also, this research provided a thorough examination of judicial practice in Lithuania, which is not abundant, but reflects the state immunity application problems and reveals a lack of legal analysis.

In examining the scope of the topical problems, the studies of scholars of Faculty of Law of Vilnius University dealing with international civil procedures were explicitly analysed, e.g. V. Mikelėnas' book "Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai"¹⁸ [Problems of Civil Responsibility: Comparative Aspects], a course book by E. Laužikas, V. Mikelėnas and V. Nekrošius "Civilinio proceso teisė"¹⁹ ["Civil Proceedings Law"] V. Mikelėnas' monograph "Tarptautinės privatinės teisės įvadas"²⁰ ["Introduction to International Private Law"], also „Tarptautinė teisė“²¹ [International Law], a book published by prof. V. Vadapalas, Mykolas Romeris University.

¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁸ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.

¹⁹ LAUŽIKAS, E. , MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005.

²⁰ MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.

²¹ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir Jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2006.

THESES TO BE DEFENDED

In this dissertation, the most important statements to be defended are as follows:

- The state immunity protection presumption does not apply if the court determines the existence of state immunity exception or receives state agreement on state immunity being waived. After the court finds the state exception existence, the consent of the state on immunity exemptions is not necessary.
- The determination of commercial criterion of the state actions alone or assignment of state actions to *acta jure gestionis* nature is not a sufficient criterion to apply the state immunity exception. To apply the state immunity exception, it is necessary to comprehensively evaluate the context of transactions, the origin of transactions, as well as to take into account the motives and goals of the state.
- Waiver of the state jurisdictional immunity can not mean immunity refusal during the execution process.

RESEARCH HYPOTHESIS

The research and regulation of state immunity as an international civil procedure category are insufficient, so that the national courts lack arguments to apply a specific exception to state immunity presumption, which is explained by a weak and inconsistent state immunity doctrine development.

CONCLUSIONS

1. State immunity has developed as an international custom, despite the fact that the UN Convention of 2004 on the States and their Immunity was adopted, yet has not come into force. So far, there are no explicitly defined or unanimously conceptualised universally binding international obligations as to how state immunity, in case of dispute, should be interpreted and applied within the context of certain activities of the state and its institutions, departments, enterprises, agencies (non-commercial and commercial). The application of state immunity exception to the national courts, in Lithuania as well, showed a lack of development of jurisprudence reflected in detailed legal arguments, its underlying doctrinal statements, benchmarking-based law interpretation, implementation of foreign practices and the latest trends as well as customary international law. As a result of it, there are no clear international civilian procedural provisions and only a slow development of the legal doctrine of state immunity is observed. Rare exceptions, such as the UK and US, where national acts regulating state immunity have been adopted, only reaffirms inconsistency in the state immunity regulatory process and the lack of knowledge in this field.
2. State immunity is applied by national courts as an absolute rule, while the conditions are not set for application of state immunity exception. Only upon recognition of the existence of one of the state immunity exceptions, or with the consent of the foreign state by which the state refuses the state immunity protection, the existing presumption can be may be waived. After the court finds the existence of the exception of the state, the consent of the state is not necessary in the procedure of not applying state immunity.
3. Even though there is no universally approved mandatory list of state immunity exceptions, after carrying out a thorough investigation of the legal regulations, court practice and the doctrine, it could be reasonably argued that there is not only the jurisdictional state immunity and state immunity in the process of execution, but also exceptions to labour relations and to tort as independent exceptions to state immunity presumption.

4. In case the state actions are attributed to *acta jure imperii* and *acta jure gestionis*, the national courts should conduct a full assessment of the context of state of transactions and should not be limited with the criteria of the origin of transactions, the motives of reasons of the state, i.e. it must be fully assessed whether the state, as a sovereign entity, has implemented its own rights which belong to the area of public law, or acted as a private person in relations, which are attributed to private law.
5. The court adopting a decision on the question of state immunity waiver must be satisfied that the foreign state clearly and unambiguously requires waive state immunity protection, and the court of each state has to assess the clarity of consent in accordance with national law.
6. Jurisdictional state immunity waiver can not mean refusal from immunity from execution of actions and in all cases independent specific state immunity waivers must always be obtained, expressing a clear and definite state will to waive state immunity protection at a specific stage of civil proceedings. Therefore, in civil proceedings, where the state participates as a party to the proceedings, to consider the civil case and implement the adopted the judgment, two different mandates must be received: 1) a consent to submit to the jurisdiction of foreign courts, i.e. the state must waive the state jurisdictional immunity; and 2) a consent to submit to execution of foreign state judgments, i.e. the state must refuse the immunity of a foreign state judgement execution.

AUTHOR'S PUBLICATIONS RELATED TO THE SUBJECT OF THE DISSERTATION

TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, t. 87, p. 187. Access via the Internet:

<[file:///C:/Users/Neringut%C4%97/Downloads/167-180%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Neringut%C4%97/Downloads/167-180%20(2).pdf)>.

TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imuniteto taikymas *jus cogens* normų pažeidimo atveju. *Teisė*, 2013, t. 89, p. 209. Access via the Internet:

<<http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/5/articles/1909/public/205-218.pdf>>.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Neringa Gaubienė was born on 23 February 1986 in Kaunas, Lithuania.

Education:

2011 – 2016: PhD candidate in Social Sciences at Private Law Department, Vilnius University Faculty of Law.

2013 – 2014: PhD research visit and special courses at Ghent University.

2005 – 2010: awarded a Master's degree in Law (Commercial Law Specialization).

2005: graduated KTU Gymnasium.

Professional experiences:

From 2011 – till now: lawyer at UAB “Vilniaus vandenys” (the biggest water supply company in Lithuania).

2015 – 2016: Traineeship at European Parliament (Industry, research and energy (ITRE) committee).

2011: lawyer at Nordea Bank AB Lithuania Branch.

2009 – 2011: Notary assistant at Vilniaus r. 3 notaro biuras.

Scientific and educational experiences:

2015: Research assistant at Vilnius University Faculty of Law.

2012 – 2016: Lecturer and academic coordinator at Erasmus Plus Program Strategic Partnership project “Development of Mediation Network in Civil and Criminal cases to foster European Wide Settlements of Disputes”.

IVADAS

Kiekvienas asmuo įgyvendindamas savo subjektines teises gali susidurti su kliūtimis, trukdančiomis naudotis jam priklausančiomis subjektinėmis teisėmis arba tenkinti savo teisėtus interesus, taip pat gali susidurti su situacijomis, kada kiti subjektai pažeidžia jo teisėtus interesus ar kitaip kliūdo įgyvendinti savo teises. Subjektinių teisių gynyba paprastai prasideda nuo ieškinio konkrečiam atsakovui pateikimo teisme, o tinkamo atsakovo parinkimas ir nulemia viso civilinio proceso tolimesnę eigą.

Civilinio proceso teisė, reguliuojanti teismo, civilinės bylos šalių, kitų byloje dalyvaujančių asmenų ir proceso dalyvių procesinę veiklą, siekia užtikrinti, kad šalių ginčai būtų sprendžiami sąžiningai, ekonomiškai, operatyviai ir teisingai²². Intensyvus visuomeninio gyvenimo vystymasis, globalizacijos, socializacijos, kompiuterizacijos bei kiti pažangūs evoliuciniai procesai, nuolat augantis šiuolaikinis aktyvumas socialiniame gyvenime, platus ekonominių ryšių mastas bei aibė kitų dabartiniame pasaulyje veikiančių objektyvios ir subjektyvios prigimties faktorių sąlygoja tai, kad valstybės taip pat aktyviai įsitraukia į privatinis santykius.

Nors ir pripažįstama, kad valstybė tam tikrais atvejais gali dalyvauti komerciniuose sandoriuose, tačiau svarbiausia jos funkcija išlieka valstybės valdžios funkcijų įgyvendinimas. Valstybės specifinis statusas neleidžia jos visiškai prilyginti kitiems juridiniams asmenims ar fiziniams asmenims, dalyvaujantiems privatinuose santykiuose, o tai reiškia, kad valstybei priklausantis turtas įgyja specialų statusą ir negali būti prilyginamas kitų subjektų valdomam turtui. Todėl teisių pažeidimo atveju valstybei suteikiama labai specifinė teisė gintis nuo pareikšto ieškinio ir kitų civilinio proceso veiksmų – reikalavimas taikyti valstybės imuniteto apsaugą.

Tarptautinėje teisėje valstybės imunitetas – tai teisės normos ir principai, nustatantys sąlygas, kurių pagalba užsienio valstybė gali reikalauti laisvės nuo kitos valstybės jurisdikcijos²³. Valstybės imunitetas yra tarptautinės teisės suformuota taisyklė,

²² LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 27.

²³ MALANCZUK, P. *Modern Introduction to International Law*. Seventh Revised Edition [interaktyvus; žiūrėta 2014 m. spalio 1 d.]. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=uwiIAGAAQBAJ&pg=PA118&lpg=PA118&dq=STEINBERGER,+H.+State+immunity&source=bl&ots=BfWYSQ1fmT&sig=iHLnHrTSZOTbI2z7FPsKTEiBaU&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwi2g_rwpqZLAhUsOJoKHdFwDfcQ6AEIJAB#v=onepage&q=STEINBERGER%2C%20H.%20State%20immunity&f=false.

kuri reiškia tai, kad valstybės imunitetas yra preziumuojamas. Tokiu atveju, prezumpcija pirmiausiai nustato, kad valstybės imunitetas taikomas tol, kol neatsiranda aplinkybių, leidžiančių šią prezumpciją paneigti, t. y. nenustatomos sąlygos taikyti išimtį ir riboti valstybės imunitetą.

Tarptautinis teisingumo teismas *Jurisdikcinių imunitetų* byloje²⁴ aiškiai pasakė, kad valstybės imunitetas turi būti taikomas atsižvelgiant į civilinio proceso sistemą. Civilinio proceso teisinių santykių reguliavimas yra iš esmės Europos Sąjungos valstybių narių vidaus reikalas ir praktiškai neunifikuotinas, išskyrus tuos procesinius santykius, kuriems būdingas eksteritorialumas²⁵. Kadangi valstybės imuniteto teisė peržengia kiekvienos valstybės nacionalines teisės ribas, todėl ši teisinė kategorija yra analizuojama tarptautinio civilinio proceso kontekste.

Nors tarptautinio civilinio proceso teisės nuostatos daugeliu atveju taip pat įtvirtinamos tarptautiniu lygiu (konvencijose), tai netrukdo tarptautinį civilinį procesą laikyti nacionalinės civilinio proceso teisės dalimi²⁶. Tarptautinio civilinio proceso teisės doktrina Lietuvoje dar tik kuriasi, nėra plačiai išvystyta, trūksta ne tik praktikos, bet ir žinių analizuojant, įgyvendinant bei taikant tarptautinės teisės normas, daugeliui ši teisės sritis apskritai yra nežinoma, o su ja vis dažniau tenka susidurti teisėjams. Todėl šiame darbe yra analizuojama valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese.

Tyrimo objektas – iš tarptautinės teisės sistemos kilusios ir pagal prigimtį bei paskirtį nenuosekliai nacionalinio ir tarptautinio civilinio proceso teisės sistemose plėtojamos valstybės imuniteto kategorijos doktrininė samprata ir jos kaita tarptautiniame civiliniame procese.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti valstybės imuniteto tarptautiniame civiliniame procese taikymą, nustatyti aktualiausius jo norminio reguliavimo ir praktinio taikymo aspektus, o konkrečiau - ištirti ir įvertinti pozityviosios civilinio proceso teisės bei teismų praktikos įgyvendinant valstybės imuniteto doktriną reglamentuojančias teisės normas, nustatyti ir teisiškai įvertinti egzistuojančias valstybės imuniteto išimtis,

²⁴ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Jurisdikcinių imunitetų* byloje (*Vokietija v. Italija*) [interaktyvus; žiūrėta 2014 m. spalio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/143/16883.pdf>>.

²⁵ MIZARAS, V., et al. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 252.

²⁶ NEKROŠIUS, V. *Europos sąjungos civilinio proceso teisė. Pirma dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 14.

išanalizuoti jų taikymo problematiką, o taip pat pateikti efektyvius, racionalius, teisiškai pagrįstus probleminių klausimų sprendimo būdus.

Siekiant iškelto tikslo, buvo keliami tokie darbo **uždaviniai**:

1) išanalizuoti valstybės imuniteto institutą tarptautiniame civiliniame procese, identifikuoti aktualiausias teorines ir praktines jo realizavimo problemas, ištirti šių problemų atsiradimo priežastis, įvertinti naudojamus, o taip pat pasiūlyti alternatyvius šių problemų sprendimo būdus;

2) visapusiškai ir išsamiai atskleisti valstybės imuniteto sampratą, o būtent paaiškinti ir patikslinti teisės moksle bei praktiškai vartojamą valstybės imuniteto sąvoką, išanalizuoti ją istoriniu, lingvistiniu, lyginamuoju, o svarbiausia – turiningoju aspektais;

3) išanalizuoti valstybės imuniteto išimčių susiformavimo ir taikymo problematiką tarptautiniame civiliniame procese, pristatyti, įvertinti teorinio ir praktinio pobūdžio teisinius problemų šioje srityje sprendimo būdus, kurie, atsižvelgiant į dabartinį valstybės imuniteto išimčių taikymo Lietuvos teisėje etapą ir ypač į teismų praktikos tendencijas, galėtų palengvinti teismų darbą taikant valstybės imunitetą;

4) ištirti subjektus bei apibrėžti subjektų ratą, kurie gali naudotis valstybės imuniteto apsauga;

5) ištirti ir įvertinti komercinės išimties taikymo apimtį; identifikuoti skirtingų valstybių teismų praktikoje suformuotus kriterijus, kurių pagalba valstybės veiksmai vertinami kaip komercinio pobūdžio;

6) aptarti darbo santykių išimties atsiradimo aplinkybes bei dažniausius praktikoje pasitaikančius šios išimties taikymo atvejus;

7) kadangi nėra vieningos nuomonės dėl deliktų išimties egzistavimo, pateikti pagrindimą dėl šios išimties egzistavimo; išanalizuoti deliktų išimties taikymo turinį;

8) ištirti valstybės imuniteto išimčių taikymą vykdomame procese, kai vykdyto priemonės nukreipiamos į užsienio valstybės turtą.

DARBO PROBLEMATIKA, PASIRINKTOS TEMOS AKTUALUMAS IR NAUJUMAS

Pasirinktos temos aktualumą lemia tai, kad valstybės imuniteto institutas, jo norminis reglamentavimas ir praktinis taikymas tiek užsienio valstybių teisėje, tiek Lietuvos teisinėje sistemoje yra pakankamai ribotai ir nenuosekliai aprašytas. Be to, reglamentavimo procesas susiduria ne tik su teisiniu neaiškumu, bet ir su ekonominiais bei politiniais skirtingų valstybių interesais.

Nors ir valstybės imunitetas kaip teisinė kategorija pripažįstama jau daugiau nei 200 metų, tačiau dėl jos taikymo apimties neaiškumų iki šiol nėra išvengiama. Nėgama to, kad iki galo nėra suprasta valstybės imuniteto koncepcija ir, akivaizdu, kad vargu ar bus rastas vieningas ir universalus valstybės imuniteto teisinis suvokimas, įtampos nesumažina ir jo raidos specifika, kurią lemia besikeičiantis tarptautinis ekonominis ir politinis klimatas. Išimčių pagalba „kuriamas“ valstybės imuniteto doktrininis pagrindas destabilizuoja ir taip neaiškias šios teisinės kategorijas ribas, kurios atsiremia į skirtingų valstybių nacionalines teises sistemas, taip sudarydamos sąlygas nacionaliniams teismams, atsižvelgiant į teismo valstybėje taikomus civilinio proceso įstatymus, savaip interpretuoti ir taikyti valstybės imuniteto doktriną.

Temos aktualumą ir svarbą pagrindžia ir tos aplinkybės, kad pakankamai ilgai valstybės imunitetas buvo suprantamas tik kaip tarptautinės teisės kategorija ir teismai, susidūrę su šiuo klausimu, buvo linkę atsisakyti spręsti bylas beveik be išimčių, visiškai neanalizuodami teisinių santykių pobūdžio, iš kurio kyla ginčas. Lietuvos teismų praktikoje taip pat neišvengta atvejų, kurie, beje, sudaro didžiąją dalį teismų praktikos, kai teismas sprendimą, kodėl pritaiko valstybės imunitetą užsienio valstybei, priima netirdamas ir iš esmės nepasisakydamas apie santykių pobūdį, iš kurių kilo ginčas. Tyrimo metu nagrinėta teismų praktika atskleidė dar neištirtų ir sudėtingų teorinio ir praktinio pobūdžio problemų, su kuriomis susiduria ne tik ieškovai, kurie siekia apginti savo pažeistas teises bei interesus, bet ir nacionaliniai teismai, kurie turi priimti teisėtą sprendimą bei iš esmės išanalizuoti teisinę situaciją, kurios nereglamentuoja nei nacionalinė teisė, nei sprendimų pavyksta rasti remiantis tarptautinės teisės pagalba. Be abejonės, valstybės imuniteto taikymo komplikotumas didžiąja dalimi yra nulemtas

paties valstybės imuniteto specifikos: jis pagal prigimtį yra civilinio proceso teisės, o ne materialinės teisės dalis. Kita vertus, jo privalomai ir visuotinai nereglamentuoja tarptautinė teisė, nors tai yra tarptautinės teisės kategorija, kylanti iš pačios valstybės, kaip tarptautinio teisės subjekto, esmės. Galima teigti, kad įtampa tarp nacionalinės sistemos esmės ir tarptautinės teisės reglamentuojamo dalyko kelia dar didesnius probleminius klausimus bei uždavinius teisės mokslininkams, todėl tokiai sudėtingai temai tyrinėti turėtų būti skiriama kuo daugiau mokslinio potencialo.

Visa valstybės imuniteto problematika kildinama iš prieštaravimo tarp tarptautinės šios teisinės kategorijos prigimties ir taikymo atsižvelgiant į nacionalinį civilinį procesą, todėl lygiagrečiai turi būti atliekama ir valstybės imuniteto, kaip civilinio proceso teisės kategorijos, analizė. Valstybės imuniteto kaip tarptautinio civilinio proceso kategorijos ištyrimo stoka, o ypač išimčių iš valstybės imuniteto, ir platus ratas praktikoje kylančių problemų vis labiau kelia diskusinius šios temos klausimus tyrėjų tarpe, todėl pastaraisiais metais tiek tarp užsienio mokslininkų, tiek Lietuvoje pastebimas didelis susidomėjimas valstybės imuniteto teise ir siekis ją pažinti.

Išsami ir visapusiška valstybės imuniteto kaip tarptautinės teisės kategorijos analizė buvo atlikta 2016 m. apgintoje J. Zaleskio disertacijoje „Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai“, kurioje išsamiai tirtas valstybės imuniteto kaip teisės egzistavimas, bei kiek anksčiau apgintoje Simonos Selelionytės – Drukteinienės disertacija Mykolo Romerio universitete tema „Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos“²⁷. Taip pat reikšmingi Kristinos Balevičienės straipsniai, paskelbti žurnale „Jurisprudencija“²⁸, analizuojantys riboto valstybės imuniteto doktriną bei subjektus, kurie turi teisę naudotis valstybės imuniteto suteikiama apsauga. Tačiau, kaip bebūtų, išsamios valstybės imuniteto, kaip civilio proceso kategorijos ir jos taikymo skirtingose civilinio proceso stadijose, analizės iki šiol nebuvo atlikta, todėl tai ir buvo pasirinkta kaip tikslas šiame moksliniame darbe. Taip pat čia yra siekiama identifikuoti išimtis iš valstybės imuniteto atliekant jų detalią analizę bei teisinį vertinimą, nes nebuvo išsamiai tirta kituose Lietuvos mokslininkų darbuose. Nors

²⁷ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S., *Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S) Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

²⁸ BALEVIČIENĖ, K. Riboto valstybės imuniteto doktrina ir jos taikymas Lietuvos Respublikoje. *Jurisprudencija*, 2004, t. 58(50); p. 138–145; BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005, t. 78(70); p. 5–13.

komercinės išimties iš valstybės imuniteto taikymas nėra naujiena nei užsienio teismų praktikoje, nei Lietuvoje, tačiau valstybės imuniteto išimtis vykdymo procese nebuvo detaliai analizuojama, todėl šios disertacijos kontekste yra iš esmės naujas tyrimo dalykas. Būtent šios aplinkybės ir lemia pasirinktos temos naujumą.

Taigi nesant išsamių Lietuvoje atliktų tyrimų, analizuojančių valstybės imuniteto, kaip tarptautinės teisės kategorijos taikymo civiliniame procese, mokslinis šio naujo ir nuolat besivystančio teisinio fenomeno įvertinimas, jo reguliavimo ir taikymo gairių nubrėžimas bei tradicijų kūrimas tampa ypatingai svarbiu uždaviniu. Kaip ir buvo aptarta anksčiau, Lietuvos teisės moksle yra pavyzdžių, kad buvo tiriami atskiri valstybės imuniteto aspektai, tačiau vieno sisteminio tyrimo, analizuojančio ir lyginančio savarankiškas valstybės imuniteto išimtis civiliniame procese, nustatant jų ryšį ir taikymo specifiką, nebuvo atlikta iki šiol. Todėl šis darbas pasižymi nuosekliu valstybės imuniteto tarptautiniame civiliniame procese tyrimu ir išimčių aptarimu bei analize.

DARBO STRUKTŪRA

Darbo struktūrą nulėmė disertacijos temos pavadinimas, pasirinktas tyrimo objektas, išskelti tikslai ir uždaviniai. Disertaciją sudaro: 1) įvadas, kuriame pristatomi darbo tikslai ir sprendžiami uždaviniai, nurodomas mokslinis darbo naujumas, apžvelgti disertacijos tema pasaulyje atlikti tyrimai, naudoti tyrimų metodai bei ginamieji teiginiai, 2) dėstomoji dalis, susidedanti iš septynių savarankiškų dalių; 3) tyrimo rezultatų dalis, kurioje pateikiamos tyrimo išvados; 4) tyrimą atliekant naudotų šaltinių sąrašas ir disertantės mokslinių publikacijų sąrašas.

Disertacijos dėstyme, sudarytame iš savarankiškų septynių dalių, analizuojami skirtingi pasirinkto tyrimo objekto aspektai.

Pirmojoje dalyje atskleidžiama valstybės imuniteto samprata ir bendrieji principai, kuriais vadovaujantis turi būti taikomas valstybės imunitetas. Šioje dalyje analizuojami svarbiausi tarptautinės teisės ir nacionaliniai šaltiniai, reglamentuojantys valstybės imunitetą ir atskleidžiantys jo taikymo ypatybes. Ne mažiau svarbus dėmesys čia skiriamas valstybės imuniteto sampratos pokyčiams, kurie lėmė išimčių iš valstybės imuniteto prezumpcijos susiformavimą bei kintantį valstybės vaidmenį civiliniame procese.

Antrojoje dalyje apibrėžiami ir analizuojami kriterijai, kurių pagalba nustatomas subjektas, turintis teisę naudotis valstybės imuniteto apsauga civiliniame procese. Be to, šioje dalyje analizuojamas tinkamo atsakovo pasirinkimo klausimas. Tinkamo atsakovo neįtraukimas į bylą lemia tai, kad neatskleidžiama bylos esmė ir priimamas neteisėtas teismo sprendimas. Nuo to, ar ieškovas pasirenka tinkamą atsakovą, priklauso ir bylos baigtis bei ar bus apginti pažeisti interesai, todėl šioje dalyje pateikiami aiškūs kriterijai, į ką reikia atsižvelgti sprendžiant apie valstybės ar jos įgaliotų subjektų subjektiškumą civiliniame procese.

Trečia disertacijos dalis yra skirta analizuoti pagrindinę išimtį iš valstybės imuniteto teisės – komercinę išimtį. Šioje dalyje didelis dėmesys skiriamas komercinių santykių apibūdinimui bei tyrimui, nustatomi ir vertinami kriterijai, kurių pagalba formuojamas skirtingas komercinių santykių vertinimas. Nustačius tai, kad galioja universali tarptautinės teisės suformuota taisyklė, kad egzistuoja du savarankiški valstybės imunitetai – jurisdikcinis valstybės imunitetas ir valstybės imunitetas, susijęs su teismo sprendimo vykdymu –analizuojama, kokią įtaką turi komercinės išimties sąlygų nustatymas taikant jurisdikcinį valstybės imunitetą.

Ketvirta dalis autorės pasirinkimu buvo paskirta analizuoti valstybės teisę atšaukti jai suteikiamą valstybės imuniteto apsaugą ir įvertinti būdus, kada valstybės pareiškimas atsisakyti valstybės imuniteto apsaugos laikomas tinkamai išreikštu ir sukeliančiu teisinę pasekmes.

Autorė pasirinko penktoje dalyje tirti darbo santykių išimties problematiką, kuri susijusi su atliekamų darbinių funkcijų specifiškumu (valstybės suverenių funkcijų įgyvendinimu), nulemtu valstybės specialaus statuso, ir nusprendžiančio darbo santykių su valstybe išskirtinumą. Pats darbo sutarties sudarymo faktas negali būti pagrindas taikyti darbo sutarties išimtį, todėl šioje dalyje siekiama išsiaiškinti, kokios sąlygos lemia šios išimties susiformavimą bei atskleisti kriterijus, kurie būtini nurodytos išimties taikymui. Be to, šioje dalyje lyginamos dvi valstybės imuniteto išimtys – komercinė išimtis ir darbo santykių išimtis.

Šeštoji dalis yra skirta deliktų išimties analizei. Šioje dalyje gilinamasi į TTT sprendimą *Jurisdikcinių imunitetų* byloje ir tolimesnes jo pasekmes deliktų išimties egzistavimui, taip pat vertinami 2004 m. JT konvencijoje dėl valstybių ir jų turto imuniteto ir 1972 m. Konvencijoje dėl valstybės imuniteto įtvirtinti deliktų išimties

atvejai bei siekiama susisteminti ir aprašyti kriterijus, padėsiančius nacionaliniams teismams tinkamai taikyti deliktų išimtį.

Paskutinėje septintoje dalyje išsamiai analizuojamas valstybės imuniteto išimties taikymas teismo sprendimo vykdymo stadijoje bei aiškinamasi, kokia apimtimi riboto valstybės imuniteto doktrina taikoma priimtų teismo sprendimų įgyvendinimo procese. O taip pat siekiama nustatyti sąlygas, kurioms esant taikoma valstybės imuniteto išimtis nuo užsienio valstybės paskirtų vykdymo veiksmų. Ne mažiau svarbi dalis šiame skyriuje skiriama valstybės turto identifikavimui, kuriam suteikiamas specialus statusas ir pripažįstama, kad jis negali būti naudojamas komerciniais tikslais, todėl vykdymo priemonių taikymas tokiam turtui yra išskirtinai apribojamas.

TYRIMO ŠALTINIAI

Rengiant disertaciją ir atliekant tyrimą buvo naudojami šie šaltiniai:

- 1) tarptautinės sutartys, nacionaliniai ir užsienio valstybių teisės aktai;
- 2) Tarptautinio Teisingumo Teismo (toliau – TTT), Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija, Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika;
- 3) tarptautinių organizacijų, ekspertų grupių parengtos mokslinės studijos ir kiti dokumentai;
- 4) įvairių šalių (JAV, JK, Lietuvos, ir kt.) teisės mokslininkų darbai.

Valstybės imuniteto teisės vystymuisi tvirčiausius pamatus padėjo teismų praktika, tačiau didelę reikšmę turi ir nacionaliniai teisės aktai, ir tarptautinės sutartys, ir autoritetingų mokslininkų darbai²⁹. Šiuo metu nėra galiojančios universalios tarptautinės sutarties, kurią galima būtų taikyti visais atvejais, iškilus problemoms dėl valstybės imuniteto taikymo, o visi iki šiol buvę bandymai netapo visuotinai privalomi. Tyrimui buvo reikšmingos dvi tarptautinės sutartys kaip pagrindiniai tarptautinių paprotinių nuostatų šaltiniai: 1972 m. Konvencija dėl valstybės imuniteto ir 2004 m. JT konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto, kurios iki šiol nėra įsigaliojusios, tačiau jų taikymas atsispindi daugelio užsienio valstybių teismų praktikose, neišskiriant ir Lietuvos.

²⁹ YANG, X. *State Immunity in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 26.

Dalis valstybių, tarp kurių daugiausiai bendrosios teisės tradicijos, paskatintos 1972 m. Konvencija dėl valstybės imuniteto, pradėjo formuoti pamatus nacionaliniams valstybės imunitetą reglamentuojantiems aktams. Šioje disertacijoje nagrinėjant atskirų užsienio valstybių teisės aktus, reglamentuojančius valstybės imuniteto teisę, remiamasi tiek pačiais teisės aktais, tiek įvairių užsienių autorių moksliniais straipsniais. Svarbų vaidmenį tyrimo eigoje atliko du unikalūs nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys valstybės imunitetą – 1987 m. JK Valstybės imuniteto aktas³⁰ ir 1976 m. JAV Valstybės imunitetų aktas³¹. Jų sisteminė analizė padėjo atskleisti valstybių pasirinktus reglamentavimo modelius ir išsamiau išanalizuoti valstybės imuniteto koncepciją konkrečių valstybių kontekste.

Labai reikšmingi šaltiniai atliekant tyrimą buvo TTT sprendimai. *Arrest Warrant*³² byla yra pirmoji TTT byla, kurioje buvo keliamas valstybės imuniteto klausimas, o *Jurisdikcinių imunitetų* byloje teismas pasisakė apie valstybės imuniteto, kaip civilinio proceso kategorijos, taikymą.

Ne mažiau šiam tyrimui reikšmingi yra ir EŽTT sprendimai, pavyzdžiui, 2001 m. valstybės imuniteto taikymo klausimas buvo iškeltas EŽTT *Al-Adsani v. JK* byloje, kurioje teismas pasisakė, kad valstybės imunitetas yra tarptautinės teisės koncepcija, kurią Europos Žmogaus Teisių Konvencijos³³ (toliau – EŽTK) ribose turi vertinti EŽTT³⁴. Taip pat teismas nurodė, kad nebuvo EŽTK 6(1) str. pažeidimo, kai JK teismas pritaikė valstybės imunitetą civilinėje byloje, kurioje buvo prašoma priteisti žalą, patirtą dėl kankinimų. Kita taip pat aktuali šiam tyrimui EŽTK byla yra *Jones ir kiti v. JK*³⁵, kurioje dar kartą buvo įvertintas valstybės imuniteto taikymas teisės kreiptis į teismą užtikrinimo kontekste. Ne mažiau svarbi valstybės imuniteto tarptautiniame

³⁰ 1978 m. JK Valstybės imuniteto aktas [interaktyvus; žiūrėta 2012 m. gruodžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>>.

³¹ 1976 m. JAV Valstybės imunitetų aktas [interaktyvus; žiūrėta 2012 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://archive.usun.state.gov/hc_docs/hc_law_94_583.html>.

³² TTT. 2000 m. balandžio 11 d. sprendimas *Arrest Warrant* byloje (*Democratic Republic of the Congo v. Belgium*). Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/121/8126.pdf>>.

³³ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.

³⁴ EŽTT Didžioji kolegija. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *Al-Adsani v. JK* byloje (*peticijos Nr. 35763/97*) [interaktyvus; žiūrėta 2015 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <[file:///C:/Users/%C4%97/Downloads/001-59885%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%C4%97/Downloads/001-59885%20(1).pdf)>.

³⁵ EŽTT. 2014 m. birželio 2 d. sprendimas *Jones ir kiti v. JK* byloje (*peticijos Nr. 34356/06 ir 40528/06*) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 6 d.]. Prieiga per internetą: <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["34356/06"\],"itemid":\["001-140005"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) >.

civiliniame procese tyrimui yra ir *Cudak v. Lietuva*³⁶ byla, kurioje EŽTT ne tik išsamiai ištyrė valstybės imuniteto išimties taikymą su darbo santykiais susijusiais atvejais, tačiau pasisakė ir dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) netinkamai pritaikytos valstybės imuniteto apsaugos.

Atliekant tyrimą didelė reikšmė buvo skiriama nacionalinių teismų sprendimams, tarp kurių reikšmingiausi yra daugiausiai valstybės imuniteto teisės taikymo praktikos turinčių valstybių - JAV ir JK - teismų sprendimai bei daugiausia diskusijų tarp teisės mokslininkų ir praktikų sukėlusiam Italijos Aukščiausiojo Teismo sprendimui *Ferrini*³⁷ byloje.

Valstybės imuniteto teisės tyrimams užsienio literatūroje skiriamas nemažas dėmesys. Reikšmingiausi šio tyrimo srities darbai yra Hasel Fox knyga „The Law of State Immunity“ ir Xiaodong Yang knyga „State Immunity in International Law“, taip pat aktualūs užsienio mokslininkų straipsniai, pavyzdžiui, mokslininkės Sevrine Knuchel straipsnis „State Immunity and the Promise of *Jus Cogens*“, Lee M. Caplan straipsnis „State Immunity, Human Rights And *Jus Cogens*“.

Tiriant valstybės imuniteto tarptautiniame civiliniame procese ypatumus Lietuvoje, buvo analizuojami galiojantys įstatymai (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas³⁸ (toliau – LR CPK)), mokslininkų tiriamieji darbai ir moksliniai straipsniai. Taip pat šio tyrimo šaltinių sąrašė svarbią vietą užima Lietuvos teismų praktika, kuri, nors ir nėra labai gausi, tačiau atspindi valstybės imuniteto taikymo problemas ir atskleidžia teisinės analizės trūkumą.

Temos problematikai nagrinėti taip pat buvo pasitelkti tarptautinį civilinį procesą analizuojantys nusipelnusių Vilniaus universiteto Teisės Fakulteto mokslininkų darbai, pavyzdžiui, V. Mikelėno knyga „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“³⁹, E. Laužiko, V. Mikelėno ir V. Nekrošiaus vadovėlis „Civilinio proceso

³⁶ EŽTT. 2010 m. kovo 23 d. sprendimas byloje *Cudak v. Lietuva* (peticijos Nr. 15869/02) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 6 d.]. Prieiga per internetą:

<http://tm.lt/dok/CUDAK%20v_%20LITHUANIA.pdf>.

³⁷ Italijos Aukščiausiasis Teismas. 2014 m. kovo 11 d. sprendimas byloje *Ferrini v. Vokietija*. [interaktyvus; žiūrėta 2014 m. gruodžio 16d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.qil-qdi.org/judgment-italian-constitutional-court-state-immunity-cases-serious-violations-human-rights-humanitarian-law-tentative-analysis-international-law/>>.

³⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

³⁹ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.

teisė“⁴⁰, V. Mikelėno monografija „Tarptautinės privatinės teisės įvadas“⁴¹, taip pat Mykolo Romerio universiteto profesoriaus V. Vadapalo knyga „Tarptautinė teisė“⁴².

⁴⁰ LAUŽIKAS, E. , MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005.

⁴¹ MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.

⁴² VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir Jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2006.

GINAMIEJI TEIGINIAI

Šioje disertacijoje svarbiausi ginamieji teiginiai yra šie:

- Valstybės imuniteto apsaugos prezumpcija yra netaikoma jeigu teismas nustato valstybės imuniteto išimties egzistavimą arba gauna valstybės sutikimą dėl valstybės imuniteto netaikymo. Teismui konstatavus valstybės imuniteto išimties egzistavimą, valstybės sutikimas imuniteto netaikymui nėra reikalingas.
- Vien tik valstybės veiksmų komerciškumo kriterijaus nustatymas arba valstybės veiksmų priskyrimas *acta jure gestionis* prigimčiai nėra pakankamas kriterijus valstybės imuniteto išimties taikymui. Valstybės imuniteto išimties taikymui būtina visapusiškai įvertinti sudaromų sandorių kontekstą, sandorių kilmę, o taip pat atsižvelgti ir į valstybės motyvus bei tikslus.
- Jurisdikcinio valstybės imuniteto atsisakymas negali reikšti ir imuniteto nuo vykdymo veiksmų atsisakymo.

TYRIMO HIPOTEZĖ

Valstybės imuniteto kaip tarptautinio civilinio proceso kategorijos ištyrimas ir reguliavimas yra nepakankamas, todėl nacionaliniai teismai pritrūksta argumentų konkrečios išimties iš valstybės imuniteto prezumpcijos taikymui, o tai lemia vangų ir nenuoseklų valstybės imuniteto doktrinos vystymąsi.

IŠVADOS

1. Valstybės imunitetas susiformavo kaip tarptautinis paprotys, nepaisant priimtos, bet neįsigaliojusios 2004 m. JT konvencijos dėl valstybių ir jų imuniteto, iki šiol nėra eksplicitiškai nustatytų ar vieningai konceptualizuotų visuotinai privalomų tarptautinių įpareigojimų, kaip jis ginčo atveju turėtų būti traktuojamas ir taikomas tam tikrų valstybės, jos institucijų, žinybų, įstaigų, įmonių, agentūrų (nekomercinės ir komercinės) veiklos situacijų kontekste. Taikant valstybės imuniteto išimtis, nacionaliniams teismams, neišskiriant ir Lietuvos, trūksta išsamiuose teisiniuose argumentuose atsispindinčios plėtojamos jurisprudencijos, jos vertybinę pagrindą sudarančių doktrininų teiginių, lyginamuoju teisės aiškinimu grindžiamo rėmimosi užsienio valstybių praktika ir jos naujausiomis tendencijomis bei tarptautinės paprotinės teisės nuostatomis, todėl nesikuria aiškios tarptautinio civilinio proceso nuostatos ir vangiai plėtojama valstybės imuniteto teisės doktrina. Retos išimtys, kaip antai JK ir JAV, kurios priėmė nacionalinius valstybės imunitetą reglamentuojančius aktus, tik dar kartą patvirtina nenuoseklų valstybės imuniteto reglamentavimo procesą ir žinių trūkumą šioje srityje.
2. Valstybės imunitetą nacionaliniai teismai taiko kaip absoliučią taisyklę, kol nėra nustatomos sąlygos, leidžiančios taikyti valstybės imuniteto išimtį. Tik nustačius vienos iš valstybės imuniteto išimčių egzistavimą arba gavus užsienio valstybės sutikimą, kuriuo valstybė atsisako valstybės imuniteto apsaugos, gali būti paneigiama galiojanti prezumpcija. Teismui konstatavus valstybės imuniteto išimties egzistavimą, valstybės sutikimas imuniteto netaikymui nėra reikalingas.
3. Nors ir nėra patvirtinto visuotinai privalomo valstybės imuniteto išimčių sąrašo, tačiau atlikus išsamų teisinio reguliavimo ir teismų praktikos bei doktrinos tyrimą galima pagrįstai teigti, kad egzistuoja ne tik jurisdikcinis valstybės imunitetas ir valstybės imunitetas vykdymo procese, bet ir darbo santykių bei deliktų išimtys, kaip savarankiškos išimtys iš valstybės imuniteto prezumpcijos.
4. Valstybės veiksmus priskiriant prie *acta jure imperii* ir *acta jure gestionis*, nacionaliniai teismai turi visapusiškai įvertinti valstybės sudaromų sandorių kontekstą ir neapsiriboti sandorių kilmės, valstybės motyvų, tikslų kriterijais, t. y. turi būti visapusiškai įvertinama, ar valstybė įgyvendino savo, kaip suverenaus

subjekto, teises, kurios priklauso viešosios teisės sričiai, ar veikė kaip privatus asmuo santykiuose, kurie priskiriami privatinei teisei.

5. Teismas, sprenddamas valstybės imuniteto atsisakymo klausimą turi įsitikinti, kad užsienio valstybė aiškiai ir nedviprasmiškai (ne konkludentiniais veiksmais, tylėjimu, įstojimu į procesą su tikslu reikalauti valstybės imuniteto apsaugos ir panašiai) reikalauja netaikyti valstybės imuniteto apsaugos, o įvertinti sutikimo aiškumą paliekama kiekvienos valstybės teismui vadovaujantis nacionaline teise.
6. Jurisdikcinio valstybės imuniteto atšaukimas negali reikšti ir imuniteto nuo vykdymo veiksnių atšaukimo ir visais atvejais turi būti gauti savarankiški konkretaus valstybės imuniteto atsisakymai, išreiškiantys aiškia ir neabejotiną valstybės valią atsisakyti valstybės imuniteto apsaugos konkrečioje civilinio proceso stadijoje. Todėl civiliniame procese, kuriame kaip proceso šalis dalyvauja valstybė, civilinei bylai išnagrinėti ir priimti teismo sprendimą įvykdyti turi būti gauti du skirtingi sutikimai: 1) sutikimas paklusti užsienio teismų jurisdikcijai, t. y. valstybė turi atsisakyti jurisdikcinio valstybės imuniteto; ir 2) sutikimas paklusti užsienio teismo sprendimų vykdymui, t. y. valstybė turi atsisakyti imuniteto nuo užsienio valstybės priimto sprendimo įvykdymo.

AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, t. 87, p. 187. Prieiga per internetą:

<[file:///C:/Users/Neringut%C4%97/Downloads/167-180%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Neringut%C4%97/Downloads/167-180%20(2).pdf)>.

TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imuniteto taikymas *jus cogens* normų pažeidimo atveju. *Teisė*, 2013, t. 89, p. 209. Prieiga per internetą:

<<http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/5/articles/1909/public/205-218.pdf>>.

AUTORĖS PRANEŠIMAI, PRISTATYTI NACIONALINĖSE IR TARPTAUTINĖSE KONFERENCIJOSE

Parengtas ir perskaitytas pranešimas tema „The Concept of State Immunity and the Main Challenges“ Tarptautinėje doktorantų ir jaunųjų teisėtyrininkų konferencijoje „Nacionalinių teisės sistemų sąveika: konvergencija ar divergencija?“. 2013 m. balandžio 25–26 d. Vilniaus universitetas, Vilnius.

Parengtas ir perskaitytas pranešimas pristatant tyrimo rezultatus tarptautiniame projekte „Mediation in Civil and Criminal Cases to Foster European Wide Settlement of Disputes“. 2015 m. spalio 16 d. Turība universitetas, Ryga.

Parengtas ir perskaitytas pranešimas pristatant tyrimo rezultatus Europos Parlamente ITRE (Industry, Research and Energy) komiteto posėdyje, skirtame aptarti vykdomus mokslinius tyrimus Europos Sąjungoje. 2016 m. sausio 28 d. Europos Parlamentas, Briuselis.

INFORMACIJA APIE AUTORE

Neringa Gaubienė gimė 1986 m. vasario 23 d., Kaune, Lietuvoje.

Išsilavinimas:

2011 m. – 2016 m.: teisės doktorantūros studijos Vilniaus universiteto Teisės fakultete.

2013 m. – 2014 m.: doktorantūros stažuotė Ghent universitete (Gentas, Belgija).

2005 m. – 2010 m.: dieninės vientisosios teisės studijos Vilniaus universiteto Teisės fakultete; 2010 m. suteiktas teisės magistro kvalifikacinis laipsnis (Komerčinės teisės specializacija).

2005 m.: baigė KTU Gimnaziją.

Profesinė patirtis:

Nuo 2011 m. gruodžio – iki dabar: dirba teisininke UAB „Vilniaus vandenys“.

2015 m. rugsėjis – 2016 m. vasaris: stažuotė Europos parlamente (Industry, research and energy (ITRE) komitetas).

2011 m. vasaris – 2011 m. lapkritis: dirbo teisininke Nordea Bank AB Lithuania Branch banke.

2009 m. spalio – 2011 m. sausio: dirbo notaro padėjėja Vilniaus r. 3-ajame notarų biure.

Akademinė veikla:

2015 m. gegužė – 2015 m. rugsėjis: buvo mokslinė asistentė Vilniaus universiteto Teisės fakultete.

2012 m. sausio – 2016 m. gegužė: buvo dėstytoja ir akademinė koordinatorė Erasmus Plus strateginio bendradarbiavimo projekte „Development of Mediation Network in Civil and Criminal cases to foster European Wide Settlements of Disputes“.